

Jozo DŽAMBO, *Franjevci u srednjovjekovnoj Bosni*, Kulturno-povijesni institut Bosne Srebrne, Sarajevo, 2022., 366 str.

Franjevci u srednjovjekovnoj Bosni naslov je knjige Joze Džambe, člana Franjevačke provincije Bosne Srebrne, koja je nastala kao autorova doktorska disertacija 1984. godine na Katedri za srednjovjekovnu povijest Sveučilišta u Bochumu. Disertacija je prvi put objavljena 1991. godine kao knjiga na njemačkom jeziku povodom obilježavanja »Sedam stoljeća bosanskih franjevaca«. S obzirom na ratne okolnosti koje su uslijedile, knjiga nije bila zamijećena i vrednovana onako kako to zaslužuje. Stoga je na inicijativu franjevca i profesora na Franjevačkoj teologiji u Sarajevu Ivana Šarčevića prevedena i ponovno tiskana 2022. godine. Knjigu je s njemačkog jezika preveo Sulejman Bosto, a na autorovu inicijativu svoj doprinos novom tiskanom izdanju popratnim tekstovima dali su Emir O. Filipović s Odsjeka za historiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu i Marinko Pejić, profesor na Franjevačkoj teologiji u Sarajevu. U okviru osam poglavlja prikazana je srednjovjekovna povijest bosanskih franjevaca.

Na početku knjige nalaze se dva predgovora: prvi se odnosi na novo izdanje iz 2022. godine, a drugi je već ranije tiskan uz izdanje iz 1991. godine. Nakon »Uvodnog dijela« (5–12) slijedi prvo poglavlje »Problem, izvori, literatura« (13–40), u kojem autor u potpoglavlju naslovljenom »Postavljanje pitanja« razmatra u kojem su se kontekstu i u kakvim okolnostima franjevci prvi put pojavili u Bosni. Je li doista postojao neki konkretan povod za njihov dolazak ili je njihovo pojavljivanje uvjetovano težnjom za proširenjem i rastom franjevačkog reda. Nadalje propituje kakva je povezanost postojala između franjevačke misionarske zadaće u Bosni i političkih struktura moći i je li franjevačko misionarsko djelovanje u Bosni bilo uvjetovano problematikom Crkve bosanske te u kojoj je mjeri polje franjevačkog djelovanja u samim počecima izlazilo iz okvira inkvizitorsko-misionarskih zadaća? Prikazuje djelovanje franjevačkog reda u Bosni, koje se uklapalo u opći misionarski koncept Katoličke crkve. Nakon što je prvi misionarski nalog s kojim su franjevci došli u Bosnu bio završen nestankom Crkve bosanske franjevci su ostali u zemlji djelujući na širokom spektru ljudskog stvaralaštva. Autor dalje donosi prikaz stanja izvora o srednjovjekovnoj Bosni jer je većina arhivskog materijala za poznavanje franjevačke srednjovjekovne povijesti bila uništena pod nasrtajem Osmanlija ili sklonjena u okolne zemlje. Prvo poglavlje knjige autor završava prikazom relevantne literature o povijesti srednjovjekovne Bosne i provincije Bosne Srebrne. Drugo poglavlje pod nazivom »Bosna u srednjem vijeku: država i crkva« (41–78) posvećeno je političkom razvitku bosanske države, vanjskim odnosima i kontaktima Bosne s Rimom, Ugarskom i Dubrovnikom te crkvenim odnosima u zemlji prije dolaska franjevaca, s posebnim osvrtom na Crkvu bosansku u historiografiji. »Nastup franjevaca« (79–108) naziv je trećeg poglavlja knjige u kojem autor govori o dolasku, širenju i organizaciji franjevaca na prostoru Hrvatske i Bosne. Zatim slijedi četvrto poglavlje pod nazivom »Franjevački red i njegova zadaća« (109–158), u kojem se govori o statusu i organizaciji reda u Bosni te njegovu unutarnjem razvoju i situaciji, posebno na području Bosne. »Misionari i misionarska praksa« (159–203) naziv je petog poglavlja koje obrađuje misionarsko djelovanje na primjeru misije franjevaca u Bosni. Autor u ovom poglavlju analizira podrijetlo misionara, njihovu izobrazbu i ustrojstvo domaćih mi-

sionarskih snaga, zatim u središte razmatranja stavlja misionarsku praksu u kontekstu analiziranja propovijedi i jezika, a na kraju poglavlja pokušava vrednovati uspjehe i rezultate misije. U šestom poglavlju naslovljenom »Franjevci u društvenom i gospodarskom životu srednjovjekovne Bosne« (205–252) analizira društveni i gospodarski kontekst srednjovjekovne Bosne te ulogu franjevacu u političkom, gospodarskom i kulturnom životu zemlje. Sedmo poglavlje »Propast Bosanskog Kraljevstva i problem kontinuiteta franjevačkog djelovanja« (253–277) govori o jednom od najpresudnijih događaja u povijesti Bosne iz godine 1463. kada su zemlju osvojile Osmanlije. Taj prijelomni događaj predstavljao je veliki izazov kako za Katoličku crkvu u cjelini tako i za franjevački red, koji se morao prilagoditi novim uvjetima djelovanja i razvoja. U osmom poglavlju pod nazivom »Zaključno razmatranje« (269–277) autor donosi završnu sintezu svojeg rada, u kojoj navodi više činitelja koji su utjecali na daljnje postojanje i kontinuitet djelovanja bosanskih franjevacu. Autor kao najvažnije navodi pravno-političke sporazume sklopljene između osmanske vlasti i franjevacu, poput Ahdname iz 1463. godine. Nadalje piše kako su se franjevci više oslanjali na gradske domaće i strane slojeve stanovništva, a ne toliko na političke strukture zemlje, stoga s propašću Bosanskog Kraljevstva nisu toliko osjetili gubitak njihove potpore. Uz vanjske okolnosti koje su omogućile daljnje djelovanje franjevacu postojale su i unutarnje pretpostavke u obliku organizacijske i institucionalne snage franjevačkog reda koji je u prijelomnim vremenima za bosanske franjevce dostigao svoj vrhunac.

Nakon završnog razmatranja nalazi se »Kazalo kratica« (278–280) te »Kazalo izvora i literature« (281–309). Zatim slijede tri pogovora napisana za izdanje iz 2022. godine: »Jozo Džambo, Franjevci u srednjovjekovnoj Bosni – Trideset godina poslije« autora Emira O. Filipovića (311–317); »Izbor iz bibliografije radova objavljenih o srednjovjekovnoj Bosni i bosanskim franjevcima od 1991. do 2021. godine«, koji je uredio Emir O. Filipović, te »Sinteza srednjovjekovnog franjevaštva u Bosni« autora Marinka Pejića. Nakon pogovora slijedi sažetak napisan na njemačkom jeziku (327–336). Na kraju knjige nalazi se »registar pojmova« (337–366).

Knjiga Joze Džambe donosi slojevit i sveobuhvatan povijesni prikaz franjevaštva u Bosni kao znanstveno vrijedan i kritički utemeljen izvor ili podlogu za novija istraživanja i proučavanje srednjovjekovne i suvremene povijesti franjevačkog reda u Bosni, uz uvažavanje novih dostignuća i spoznaja o srednjovjekovnoj Bosni.

Marijan Vidović